

December 2017

Den finansielle sektors indtægter fra landbrug

Baggrund

Landbruget skaber stor omsætning, aktivitet og beskæftigelse i det danske samfund. Kun en lille del af omsætningen forbliver i landbruget i form af aflønning af ejerens arbejdskraft og forrentning af egenkapitalen, mens resten tilflyder omverdenen. Det gælder blandt andet landbrugets betaling til ansatte, leverandører, den offentlige sektor samt den finansielle sektor.

Den samlede produktionsværdi i landbruget, målt via bruttoudbyttet samt et mindre beløb fra anden relateret virksomhed, kan summeres til ca. 735 mia. kr. i det seneste årti. Derudover kommer EU-støtte på 65 mia. kr., som modtages, fordi der drives landbrug i Danmark. Over de seneste ti år giver det landbruget bruttoindtægter på i alt ca. 800 mia. kr.

Heraf flyder ca. 350 mia. kr. videre til landbrugets leverandører af varer og service som betaling for udsæd, gødning, kemikalier, dyrlæger, rådgivning mv., ca. 125 mia. kr., til byggeri- og håndværksvirksomheder samt producenter af staldinventar og maskiner, ca. 110 mia. kr. til energileverandører, maskinstationer, forsikringer, skat mv., 50 mia. kr. som løn til ansatte samt over 100 mia. kr. til den finansielle sektor.

Landbrugets betalinger til diverse modtagere, er naturligvis ikke lig med deres nettoindtjening på landbruget, da leverandørerne hver for sig har omkostninger forbundet med deres produkter og ydelser. Men de massive beløb, som ad forskellige kanaler flyder fra landbruget til andre dele af samfundet, anskueliggør, at landbruget i stort omfang er med til at generere stor omsætning, aktivitet og beskæftigelse i samfundet¹.

Den finansielle sektors indtægter fra landbrug

Den finansielle sektor er en af de sektorer, som får den største andel af den omsætning, der genereres i landbruget. Ofte omtales den finansielle sektors tab og nedskrivninger på landbruget, mens den finansielle sektors indtægter forbliver uomtalte.

Den finansielle sektors indtægter fra landbrug stammer fra meget forskelligartede typer af forretninger, primært følgende:

- Lån, herunder renter, bidrag, kursskæring og lånesagsgebyrer
- Handel med valuta, aktier, obligationer, råvarer og diverse finansielle instrumenter (swaps mv.), herunder kurtager, spreads, depotgebyrer og formidlingsprovisioner
- Samt i visse kreditinstitutter også forretningstyper som finansiell leasing oa.

---

¹ Landbruget er tillige en af de sektorer i økonomien, hvor nettoeksportandel er meget høj. Udover de nævnte direkte betalinger, som flyder fra landbruget til omverdenen, indgår også andre op- og nedstrøms effekter samt multiplikator- og acceleratoreffekter i landbrugets værdiskabende bidrag. For at opgøre landbrugets nettoværdiskabelse, skal der dog blandt andet reguleres for det landbrugsrelaterede forbrug og import i landbruget og tilknyttede sektorer. Det er dog ikke hensigten at foretage en sådan nettoopgørelse af landbrugets samfundsøkonomiske effekt i dette notat.

Det er ikke muligt eksakt at opgøre nettoindtjeningen på landbrug. Nærværende notat indeholder derfor kun de indtægter og omkostninger, der er direkte dokumentation for.

I notatet opgøres således den del af kreditinstitutternes indtægter fra landbruget, som direkte kan udledes af landbrugsvirksomhedernes regnskaber. Det drejer sig om renter, bidrag og visse lånesagsomkostninger. De øvrige indtægter, som ikke kan udledes eksakt på grund af manglende udspecificering af regnskabsposterne, indikeres blot.

Tilsvarende udgør den finansielle sektors samlede omkostninger i forbindelse med forretninger med landbruget meget forskelligartede typer af omkostninger:

- Direkte tab og nedskrivninger/hensættelser (herefter kun "nedskrivninger")
- Fundingomkostninger
- Omkostninger i forbindelse med myndighedskrav til kapital og likviditet
- Administrationsomkostninger
- Et "fair" afkast til investorerne/aktionærene

Kun førstnævnte – den finansielle sektors direkte tab og nedskrivninger på landbrug – findes der offentligt tilgængelige data for, opgjort af Finanstilsynet, og derfor gengives kun disse i nærværende notat.

Det er således ikke hensigten med notatet at give en fyldestgørende opgørelse af den finansielle sektors nettoindtjening på landbruget, da dette næppe er muligt med offentligt tilgængelige data, men kun de indtægter og omkostninger, som der direkte er dokumentation for. Det er således en opgørelse af den finansielle sektors minimumsindtægter fra landbrug, jf. det afsluttende afsnit, og derfor en beskrivelse af blot én af de kanaler, hvorigennem samfundet tildeles en del af den omsætning og værdiskabelse, der genereres i landbruget.

De anvendte data i notatet er baseret på SEGES' regnskabsdatabase samt Finanstilsynet.

Resultater

Det vil være mest retvisende både at vise resultaterne for bankers og realkreditinstitutters indtægter fra landbruget hver for sig og som samlet total. Det skyldes, at en andel af bank- og realkreditudlånet stammer fra selvstændige kreditinstitutioner, en anden andel af udlånet stammer fra bank- og realkreditinstitutter, som indgår i samme koncern, og en tredje andel stammer fra en kombination, hvor banker i fællesskab ejer og delvist risikoafdækker realkreditinstituttet.

Hvor landmanden er helkunde i samme koncern, fastsættes rente- og bidragssatser oftest som en samlet forretning, hvorfor engagementerne med landmænd ses som en helhed. Høje bidragssatser kan således helt eller delvist kompenseres med lavere bankrenter og vice versa. I andre relationer fastsættes prisen for kreditfaciliteten helt eller delvist separat. Endvidere aftaler banker og realkreditinstitutter indbyrdes kickback-aftaler, hvor banker modtager provision for at formidle realkreditlån. Herved overføres en del af realkreditinstitutternes provener til bankerne.

De finansielle institutioners indtægter i perioden 2007-2016 fremgår af tabellerne 1 til 4 nedenfor:

Tabel 1: Bankers renteindtægter samt tab og nedskrivninger på landbrug fra 2007 til 2016

I mia. kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Årligt:										
Renter mv.	3,3	4,0	4,2	3,9	3,8	4,4	4,1	4,2	3,7	3,5
Årlige direkte tab	-0,1	-0,1	-0,5	-0,5	-0,7	-1,2	-1,7	-1,8	-2,2	-3,5
Ændring på nedskr.saldo	-	-0,5	-2,5	-2,2	-3,4	-1,8	-1,1	-1,3	-1,2	0,3
Renter minus direkte tab og nedskrivninger	3,2	3,5	1,2	1,2	-0,3	1,4	1,3	1,1	0,3	0,3
Akkumuleret:										
Renter mv. akkumuleret	3,3	7,3	11,5	15,4	19,2	23,6	27,7	31,9	35,6	39,1
Direkte tab akkumuleret	-0,1	-0,2	-0,7	-1,2	-1,9	-3,1	-4,8	-6,6	-8,8	-12,3
Nedskrivningssaldo (akk.)	-0,9	-1,4	-3,9	-6,1	-9,5	-11,3	-12,4	-13,7	-14,9	-14,6
Akk. rente minus akk. direkte tab og nedskrivn.	2,3	5,7	7,0	8,1	7,8	9,2	10,5	11,6	11,9	12,2

Det ses af Tabel 1, at:

- Bankernes gennemsnitlige årlige indtægter fra renter mv. har været nogenlunde stabile omkring 4 mia. kr. pr. år. Samlet set har der været renteindtægter for ca. 39 mia. kr.
- Bankernes direkte tab har været stigende i hele perioden. Samlet set har der været tab på 12,3 mia. kr.
- Saldoen på nedskrivningskontoen har været stigende i hele perioden bortset fra 2016, hvor de akkumulerede nedskrivninger kunne opgøres til 14,6 mia. kr.
- Bankernes indtægter fratrukket direkte tab og nedskrivninger har år-for-år været ujævne, men positive i alle årene bortset fra 2011, hvor der var særligt store nedskrivninger. Bankernes akkumulerede indtægter efter tab og nedskrivninger nåede i 2016 op på 12,2 mia. kr.

Når kreditinstitutternes direkte tab og nedskrivninger trækkes fra indtægterne, fås det beløb, der er til overs til dækning af fundingomkostninger, myndighedskrav til kapital og likviditetsberedskab, administrationsomkostninger samt afkast til aktionærerne.

Tab og nedskrivninger er af natur forskellige og svarer populært sagt til hhv. realiserede og forventede tab². Der er dog et tæt samspil mellem tab og nedskrivninger. Således vil tidligere nedskrevne beløb blive fratrukket nedskrivningskontoen, når tabet realiseres. Mens realiserede tab er endelige³, er der større usikkerhed om de forventede tab på nedskrivningskontoen. Det skyldes, at beløb på nedskrivningskontoen både kan forøges eller tilbageføres, hvis tabsvurderingen ændres.

² Saldoen på nedskrivningskontoen er bedste bud på de forventede tab, og ændringen på nedskrivningskontoen påvirker direkte kreditinstituttets resultat. Derfor medregnes dette beløb på lige fod med realiserede tab i denne beregning.

³ Der findes undtagelser fra reglen om, at realiserede tab er endelige. Eksempelvis er der i den nyligt anvendte ordning med mulighed for konvertering af gæld til ansvarlig kapital ("Sydbank-modellen") krav om at beløb, som konverteres tages som realiserede tab up front trods landmandens mulighed for tilbagekøb af den ansvarlige kapital til underkurs efter en årrække. Dvs. det forventede provenu fra det eventuelle tilbagekøb indgår ikke som forventet indtægt for pengeinstituttet.

Tabel 2: Realkreditinst. rente- og bidragsindtægter samt tab og nedskrivn. på landbrug fra 2007 til 2016

I mia. kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Årligt:										
Renter og bidrag mv.	8,3	10,3	9,9	6,3	6,4	5,8	4,0	4,4	4,0	3,9
- heraf anslået bidrag	1,0	1,0	1,2	1,5	1,6	1,8	2,1	2,4	2,6	2,7
Årlige direkte tab	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3	-0,1	-0,1	-0,4
Ændring på nedskr.saldo	-	-0,1	-0,1	-0,3	-0,2	-0,2	-0,1	0,1	-0,3	-0,5
Renter og bidrag minus direkte tab og nedskr. pa.	8,3	10,2	9,7	5,9	6,0	5,4	3,6	4,4	3,6	3,0
Akkumuleret:										
Renter og bidrag akk.	8,3	18,6	28,5	34,7	41,1	46,8	50,9	55,3	59,3	63,2
Direkte tab akkumuleret	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,3	-0,5	-0,9	-1,0	-1,0	-1,4
Nedskrivningssaldo (akk.)	-0,2	-0,3	-0,4	-0,7	-0,9	-1,0	-1,2	-1,1	-1,4	-1,9
Akk. renter og bidrag minus akk. dir. tab og nedskrivninger	8,1	18,3	28,0	33,9	39,9	45,3	48,8	53,2	56,9	59,9

Det ses af Tabel 2, at:

- Realkreditinstitutternes gennemsnitlige årlige indtægter fra renter og bidrag mv. har været faldende gennem perioden. Renteindtægterne er faldet, mens indtægterne fra bidrag er steget. De stigende indtægter fra bidrag har dog ikke fuldtud har kunnet modgå faldet i renteindtægter. På grund af balanceprincippet modsvares renteindtægter stort set af fundingomkostninger. Samlet set har der været indtægter fra rente og bidrag mv. på ca. 63 mia. kr., hvoraf bidrag mv. samlet set anslås at udgøre ca. 20 mia. kr. i perioden.
- Realkreditinstitutternes direkte tab har været på beskedne 1,4 mia. kr. i hele perioden.
- Nedskrivninger har været svagt stigende i perioden. I 2016 udgjorde de akkumulerede nedskrivninger 1,9 mia. kr. De begrænsede tab og nedskrivninger skyldes pantets stilling.
- Realkreditinstitutternes indtægter efter tab og nedskrivninger er hvert år positive, men faldende. Akkumulerede indtægter efter tab og nedskrivninger var i 2016 ca. 60 mia. kr.

Tabel 3: Bankers og realkreditinstitutters samlede rente- og bidragsindtægter samt tab og nedskrivninger på landbrug fra 2007 til 2016

I mia. kr.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Årligt:										
Renter og bidrag mv.	11,6	14,3	14,1	10,2	10,1	10,2	8,1	8,6	7,7	7,4
Årlige direkte tab	-0,1	-0,1	-0,5	-0,6	-0,9	-1,5	-2,0	-1,9	-2,3	-3,8
Ændring på nedskr.saldo	-	-0,5	-2,6	-2,5	-3,6	-2,0	-1,2	-1,2	-1,5	-0,2
Renter og bidrag minus direkte tab og nedskr. pa.	11,5	13,7	10,9	7,1	5,6	6,7	4,9	5,5	3,9	3,3
Akkumuleret										
Rente og bidrag akk.	11,6	25,9	40,0	50,1	60,3	70,4	78,6	87,2	94,8	102,2
Direkte tab akkumuleret	-0,1	-0,2	-0,7	-1,3	-2,2	-3,7	-5,7	-7,6	-9,8	-13,7
Nedskrivningssaldo (akk.)	-1,1	-1,6	-4,3	-6,8	-10,4	-12,3	-13,6	-14,8	-16,3	-16,5
Akk. renter og bidrag minus dir. tab og nedskr.	10,4	24,1	35,0	42,1	47,7	54,4	59,3	64,8	68,7	72,1

Det ses af Tabel 3, at:

- Bankernes og realkreditinstitutternes samlede gennemsnitlige årlige indtægter fra renter og bidrag mv. har været faldende gennem perioden. Samlet set har der været indtægter fra rente og bidrag mv. på ca. 102 mia. kr.
- Bankernes og realkreditinstitutternes samlede direkte tab har været stigende i perioden. Samlet set har der været tab på 13,7 mia. kr., primært tab blandt banker, jf. ovenfor.
- Ændringerne på nedskrivningskontoen har været negative, men uensartede i hele perioden. I 2016 udgjorde de akkumulerede nedskrivninger 16,5 mia. kr. Bankerne står for hovedparten af såvel nedskrivninger som tab på grund af pantets stilling.
- Bankernes og realkreditinstitutternes samlede indtægter fratrukket direkte tab og nedskrivninger har hvert år været positive, men faldende. Faldet skyldes primært realkreditinstitutternes vigende renteindtægter. De akkumulerede indtægter efter tab og nedskrivninger nåede i 2016 op på 72 mia. kr.

Tabel 4: Hovedtal for bankers og realkreditinstitutters akkumulerede rente- og bidragsindtægter samt tab og nedskrivninger på landbrug i perioden 2007-2016

I mia. kr.	Banker	Realkredit	Banker og realkredit
Rente og bidrag akkumuleret	39,1	63,2	102,2
Direkte tab akkumuleret	-12,3	-1,4	-13,7
Akk. nedskrivningssaldo	-14,6	-1,9	-16,5
Akk. rente- og bidragsindtægter minus akk. dir. tab og nedskr.	12,2	59,9	72,1

Det fremgår af Tabel 4, at landbruget siden 2007 har betalt over 100 mia. kr. i renter mv. og bidrag. Af disse er ca. 30 mia. kr. gået til dækning af direkte tab og nedskrivninger, hvilket betyder, at der i 2016 resterede et beløb til dækning af kreditinstituttets øvrige omkostninger på 72 mia. kr., hhv. 12,2 mia. kr. i banker og 59,9 mia. kr. for realkreditinstitutter.

Afsluttende bemærkninger

Det skal pointeres, at ovennævnte beregninger på landbrugets betalinger til den finansielle sektor kun vedrører betalinger fra renter, bidrag og visse sagsomkostninger. Det er at betragte som **absolut minimumsindtægter fra landbruget**. Det skyldes, at der er en række forhold, som ikke har været mulige at gøre præcist op ud fra regnskaberne, hovedsagelig fordi der mangler udspecificering i de tidligere år, herunder:

- (Primært bankers) indtægter på handel med valuta, råvarer aktier, obligationer, investeringsbeviser, diverse finansielle instrumenter, finansiell leasing mv. Disse indtægtsposter skønnes at summere op til et betydeligt mia.-beløb i perioden.
- Opgørelsen af indtægter omfatter "kun" ca. 30.000 heltids- og deltidsbrug ud af de i alt ca. 40.000 landbrugsejendomme. Der er således ikke medregnet indtægter fra de resterende ca. 10.000 mindste landbrugsejendomme, Tabs- og nedskrivningsopgørelsen derimod omfatter også de små landbrugsejendomme ("hobbybrug").

- Den finansielle sektor havde også et stort forretningsomfang med landbruget i perioden forud for "finanskrisen". I denne periode fandt der omfattende låntagning sted, og landmændenes aktivitet på de finansielle markeder var omfattende. Det gav store indtægter fra landbruget, mens der stort set ikke var direkte tab eller nedskrivninger på landbrug, ligesom kapitalkrav og fundingomkostninger var beskedne. Indtægterne fra rente, bidrag og visse sagsomkostninger alene, var på ca. 8,6 mia. kr. i bankerne og godt 30 mia. kr. i realkreditsektoren i perioden 2003-2006.
- Modsat stiller bankerne garantier i form af lånetilsagn, kassekreditrammer o.lign. I hele perioden har summen af udlån og garantier typisk ligget mellem 90 og 100 mia. kr., hvoraf udlånet udgjorde ca. 60 mia. kr. Garantierne kan være forbundet med sagsbehandlingsgebyrer, men bankerne har ingen renteindtægter. Der er tilsvarende ingen fundingomkostninger på garantierne, men der vil typisk være omkostninger i forbindelse med myndighedskrav og administration.

En kvalitativ vurdering af den finansielle sektors indtægter fra landbruget afhænger formentlig af den enkeltes tilhørsforhold. For at sætte det i perspektiv, kan indtægten ses i forhold til lånenes størrelse.

Den gennemsnitlige bankgæld i perioden 2007-2016 var på ca. 60 mia. kr. Med en rentebetaling på ca. 4 mia. kr. pr. år, giver det bankerne en gennemsnitlig forrentning på 6,7 pct. Fratrækkes tab og nedskrivninger var den gennemsnitlige rentebetaling ca. 1,3 mia. kr., hvilket giver en forrentning på 2,2 pct.

Hvis vi sammenholder denne forrentning med pengeinstitutters samlede udlån til erhverv (ikke-finansielle virksomheder), ligger denne på 4,4 pct. før tab og nedskrivninger. Dvs. landbruget betaler forlods en risikopræmie på godt 2 pct.point, hvilket svarer nogenlunde til de realiserede tab. Der til kommer så de forventede tab, opgjort i nedskrivningerne.

Realkreditgælden var på ca. 230 mia. kr. i perioden 2007-2016. Med en rente- og bidragsbetaling på gennemsnitligt ca. 6,4 mia. kr., giver det realkreditinstitutterne en forrentning på 2,8 pct. Fratrækkes tab og nedskrivninger var den gennemsnitlige rentebetaling ca. 6,0 mia. kr., og en forrentning på 2,6 pct.

Hvis vi sammenholder denne forrentning med realkreditinstitutternes samlede udlån til ikke-finansielle virksomheder, ligger denne på ca. 3,3 pct. før tab og nedskrivninger. Dvs. landbruget får forlods en præmie på godt 0,5 pct.point.

I dette regnestykke er det dog vigtigt at holde sig for øje, at realkreditinstitutterne har pant i de mest sikre dele af landbrugsaktiverne, typisk svarende til en del af jordværdien, som normalt betragtes som prisfast over tid. Udlån af denne karakter må derfor betragtes som forbundet med meget lille risiko, hvilket de meget lave realiserede tab og nedskrivninger vidner om.

Fordelingen af indtægterne mellem bank- og realkreditsektoren udlignes delvist gennem kickback-aftaler, hvor banker modtager provision for at formidle realkreditlån. Størrelsen af provisionen er ikke helt ens på tværs af kreditinstitutter og afhænger blandt andet af hvilke kreditinstitutioner, der er tale om, den ejermæssige tilknytning samt om der er tilknyttet garanti- og tabsmodregningsordninger. Der finder således "overførsler" sted internt i koncerner og mellem selvstændige finansielle institutioner. Det betyder, at en del af de ca. 60 mia. kr., som realkreditsektoren har modtaget fra landbruget i perioden 2007-2016, ledes videre til bankerne, hvilket forbedrer bankernes afkast på forretninger med landbruget og forringer tilsvarende realkreditinstitutternes.

Der kan være tale om betydelige beløb, som omfordeles. Eksempelvis vil der ved en gennemsnitlig provision for alle kreditinstitutterne på 0,3 pct. af restgælden blive omfordelt i niveauet 7 mia. kr. mellem realkreditinstitutterne og bankerne set over den 10 årige periode 2007-2016. Desuagtet er der stor forskel på både indtægter, tab/nedskrivninger og omkostninger mellem kreditinstitutterne.

Den finansielle sektors indtægts- og omkostningsstruktur er uigennemsigtig. Derfor er det ikke muligt at give et fuldstændigt billede af den finansielle sektors nettoindtjening på landbruget. Det står dog klart, at den finansielle sektor har haft indtægter fra landbruget på over 100 mia. kr. siden 2007 og over 70 mia. kr. efter tab og nedskrivninger.

Samlet set kan det konkluderes, at selvstændige realkreditinstitutter og finansielle koncerner, indeholdende både bank og realkredit generelt har haft gode forudsætninger for store (netto-)indtægter fra landbrug. Ifølge Konkurrencerådet **for** gode forudsætninger.

Også banksektoren har haft gode forudsætninger for samlede (netto-)indtægter. Det er dog mere blandet for banker med løsere tilknytning til realkreditsektoren. Her er det blandt andet bankernes strategi, kickback-aftaler, kreditpolitik, sammensætning af kundeporteføljen og geografiske placering, herunder eksponering mod mælke- og svineproducenter, som har været afgørende for størrelsen og fortegnet på nettoindtægterne på det samlede engagement med virksomheder inden for landbruget.

For notatet:

Klaus Kaiser
Erhvervsøkonomisk chef
SEGES, L&F

T +45 8740 5175
M +45 2013 5175
E kak@seges.dk

Arne Oksen
Landskonsulent
SEGES, L&F